

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА В АЗІЙСЬКОМУ ВИМІРІ

Анотація. В даній статті досліджено питання функціонування національних та регіональних економік в кризових умовах. Розкрито механізми протидії кризовим явищам з боку країн-членів АСЕАН. Проаналізовано досвід АСЕАН у розробці та реалізації антикризової політики через подальшу регіональну інтеграцію.

Ключові слова: інтеграція, АСЕАН, глобальна криза, конкурентоспроможність, антикризова політика.

Аннотация. В данной статье исследован вопрос функционирования национальных и региональных экономик в кризисных условиях. Раскрыты механизмы противодействия кризисным явлениям со стороны стран-членов АСЕАН. Проанализирован опыт АСЕАН в разработке и реализации антикризисной политики путем дальнейшей региональной интеграции.

Ключевые слова: интеграция, АСЕАН, глобальный кризис, конкурентоспособность, антикризисная политика.

Annotation. In this article the question of the functioning of national and regional economies in crisis is investigated. The mechanisms of countering crisis on the part of ASEAN countries are covered. The experience of ASEAN in the development and implementation of anti-crisis policy through further regional integration is analyzed.

Keywords: integration, ASEAN, the global crisis, competitiveness, anti-crisis policy.

Постановка проблеми. Друга хвиля фінансово-економічної кризи обумовлює важливість підтримки стабільності і стійкості фінансових і економічних систем по всьому світі. Все більш взаємозалежна глобальна економіка робить необхідним прийняття рішучих та сміливих дій на рівні окремих країн, а також тісної координації транскордонних зусиль для протидії масштабному і глобальному характеру кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років проблемам розробки і впровадження ефективної антикризової стратегії присвячено кілька досліджень і опубліковано ряд наукових праць, що стосуються як загальних закономірностей і тенденцій розвитку світової економіки в умовах глобалізації, так і власне оптимізації інвестиційної політики, антикризового управління і підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності. В українській економічній літературі цим проблемам присвячені роботи Білоруса О., Амоши О., Вишневського В. Серед зарубіжних дослідників можна виділити Губанова С., Амосова А., Байнева В. Проте недостатньо висвітленими залишаються питання щодо ролі інтеграційного процесу у подоланні сучасної кризи та ефективності механізмів колективної протидії кризовим явищам з боку регіональних угруповань.

Мета статті – дослідити ефективність та узагальнити досвід азійського регіону у подоланні наслідків світової соціально-економічної кризи.

Основні результати дослідження. Глобальна економічна і фінансова криза застала Південну Азію, коли остання вже відчувала несприятливі наслідки важких умов зовнішньої торгівлі (що знайшло прояв у погіршенні макроекономічних балансів), та сильного інфляційного тиску. Країни Південної Азії (як і інші у світі) зіткнулися з проблемою одночасного подолання раптового спаду в економіці, обвалу цін на сировинні товари, важкої кризи ліквідності. Перманентний характер світової кризи гостро впливає на зростання і може значно затримати досягнення регіоном поставлених цілей розвитку та скорочення масштабів бідності. Так, негативний вплив кризи більш виражений для менших економік регіону зі значним бюджетним дефіцитом. Такі країни потребують більшої фінансової підтримки, і, якщо капіталу не вистачає, це призводить до глибшої деформації балансів вітчизняних компаній і банків та їх банкрутств. Країни АСЕАН дійшли консенсусу в тому, що багато чого можна і потрібно зробити для усунення слабких місць в фінансовій системі Південної Азії, а також для відновлення зростання і стабільності в реальному секторі економіки. Незважаючи на незначну фінансову інтегрованість даного субрегіону, світова криза поставила перед Південною Азією необхідність вирішення серйозних макроекономічних проблем.

У 2008 році в Гонконзі було проведено спільну конференцію Азійським банком розвитку і Світовим банком з приводу зростаючої фінансово-економічної кризи [1], на якій було започатковано форум для обговорення між південно-азійськими та іншими країнами-членами національних та регіональних завдань у боротьбі з системними ризиками, визначенні дієвих механізмів підтримки фінансової стабільності і довіри інвесторів, а також сприянні в розробці та реалізації фінансових та інвестиційних стратегій та політики стимулювання національних економік.

Хоча більшість азійських країн мають відносно закриті економіки, вони піддаються впливу нестабільності глобального ринку капіталу (ефект доміно), що викликає відтік капіталу та зниження притоку інвестицій. Однак, ця криза має істотно інший вплив, ніж криза 1998-1999 рр. Це пов'язане з тим, що: по-перше, фактори цієї кризи мають не внутрішньо національний характер, а зовнішній (імпортований); по-друге, прямиий вплив глобального іпотечного ринку на південно-азійські фінансові інституції є відносно обмежений; по-третє, країни

Південної Азії провели реформи по зміцненню пруденційного регулювання і антикризового менеджменту після азійської фінансової кризи 1998-1999 рр., досягнення більш стійкої фінансової системи; по-четверте, відносна закритість економік країн Південної Азії робить їх менш вразливими від турбулентності глобального ринку капіталу.

Попри зазначене, азійська економічна і фінансова система опинилася під тиском. З посиленням глобальної кредитної кризи основні експортні ринки азійських країн в Північній Америці і Європі раптом звузилися. В результаті переоцінки фінансових ризиків різко знизилась вартість азійського капіталу та погіршилися умови зовнішнього фінансування. Посилення кредитних вимог призвело до зменшення притоку приватних інвестицій до Південної Азії і, як наслідок, зниження фінансування пріоритетних сфер, включаючи розвиток інфраструктури, охорони здоров'я, освіти та технологічних інновацій, тим самим створивши серйозну загрозу для потенціалу довгострокового зростання регіону та зменшення бідності.

Задля стимулювання економічного розвитку в період світової кризи країни АСЕАН продовжують імплементацію політики регіональної економічної інтеграції. Особливого успіху АСЕАН досягла у сфері зниження тарифів та спрощення процедур торгівлі. З 1 січня 2010 року було скасовано всі тарифи на продукцію зі списку СЕРТ (Common Effective Preferential Tariff) для внутрішньо регіональної торгівлі країн АСЕАН-6 (Бруней-Даруссалам, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд). Середній тариф по країнам АСЕАН знизився до 0,9% у 2009 з 4,4% у 2000 р [2, р. 3]. Значні зусилля були зроблені в напрямку перегляду і спрощення Правил походження (The Rules of Origin) експортної продукції для сприяння торгівлі та покращення підприємницької активності в регіоні.

Після значного зниження тарифних бар'єрів та перегляду Правил походження, головна увага зараз приділяється спрощенню процедур торгівлі та скасуванню нетарифних бар'єрів, які перешкоджають вільному руху товарів в АСЕАН через складні і непрозорі вимоги та процедури експортування. Сьогодні в АСЕАН діє Рамкова програма по спрощенню процедур торгівлі і Робоча програма АСЕАН, які спрямовані, в тому числі, на вирішення питань, пов'язаних з нетарифними бар'єрами, такими як митні процедури, відповідність стандартам і санітарним та фітосанітарним нормам.

Для зниження трансакційних витрат АСЕАН створила єдине вікно ASW (ASEAN Single Window) для прискорення оформлення вантажів та їх випуску митними органами. Щоб налагодити ASW всім членам АСЕАН спочатку прийшлося оптимізувати національні єдині вікна. Останніми до єдиного вікна приєдналися країни CLMV (Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам).

Щоб відповідати умовам мінливого бізнес-середовища була підписана торгівельна угода АТІГА (ASEAN Trade in Goods Agreement) – єдиний документ, який консолідує та об'єднує різні положення про торгівлю товарами. Станом на 16 січня 2010 року дев'ять держав-членів АСЕАН (Бруней-Даруссалам, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур і В'єтнам) ратифікували АТІГА. АСЕАН продовжує впроваджувати й інші стимулюючі торгівлю програми – Митну Декларацію (ASEAN Customs Declaration Document) та Програму обробки вантажів (ASEAN Cargo Processing Model), які покликані активувати митну транзитну систему та покращити сервіс у сфері авіаперевезення вантажів.

З метою подальшого розвитку торгівлі послугами країни АСЕАН узгодили й прийняли сім пакетів зобов'язань в межах Рамкової угоди з послуг АФАС (ASEAN Framework Agreement on Services), яка охоплює лібералізацію таких напрямків як бізнес-послуги, професійні послуги, екологічні послуги, охорона здоров'я, будівництво, морський транспорт, дистрибуція, телекомунікаційні послуги, освіта, туризм. Паралельно відбувається лібералізація у сфері торгівлі фінансовими послугами. АСЕАН підписала і ратифікувала протокол реалізації Четвертого пакету зобов'язань в області розвитку фінансової галузі.

Задля подальшої розбудови інвестиційного середовища існуючі інвестиційні угоди, включаючи гарантування інвестицій, було розширено і консолідовано у Загальну угоду з інвестицій АСІА (ASEAN Comprehensive Agreement on Investment), метою якої є подальша лібералізація і посилення захисту вкладень національних та іноземних інвесторів АСЕАН.

Як крок по досягненню вільного руху капіталу, АСЕАН схвалили в квітні 2009 р. План Впровадження (Implementation Plan) для сприяння розвитку і інтеграції ринку капіталу. В умовах загострення світової кризи АСЕАН активувала свої зусилля у напрямку лібералізації транскордонного співробітництва у сфері торгівлі товарами і послугами, взаємного визнання кваліфікованих кадрів та розвитку ринку облігацій. Країни-члени АСЕАН також лібералізували операції з капітальними рахунками платіжних балансів для забезпечення більшої мобільності капіталу в регіоні, знявши всі обмеження щодо притоку і відтоку іноземних інвестицій. Ті країни, в яких залишилися такі обмеження, прийняли програму поступової лібералізації інвестицій, в тому числі портфельних. Окремі кроки було зроблено для послаблення обмежень на купівлю іноземної валюти. Постійно проводиться моніторинг з метою ідентифікації та покращення ситуації в інвестиційній сфері.

У грудні 2009 року успішно закінчилася програма із загальним фінансуванням 120 млрд. дол. США в рамках багатосторонньої ініціативи Чан Май СМІМ (Chiang Mai Initiative Multilateralisation). З березня 2010 року активовано нову аналогічну програму. СМІМ є серйозною колективною відповіддю АСЕАН, Китаю, Японії та Південної Кореї на глобальну фінансову кризу. Відповідно до ново схваленого плану АВМІ (Asian Bond Markets Initiative) тривають зусилля щодо сприяння випуску та попиту на внутрішні облігації, а також вдосконалення нормативної бази та інфраструктури на ринку облігацій. Однею з ключових ініціатив в рамках АВМІ є створення Фонду гарантування кредитів та інвестицій СГІФ (Credit Guarantee and Investment Facility), спрямованого на підтримку випуску внутрішніх облігацій.

З метою лібералізації ринку кваліфікованої робочої сили АСЕАН підписала Угоди по взаємному визнанню MRAs (mutual recognition arrangement) стосовно сфери медичних послуг, стоматологічної практики та бухгалтерських послуг. Кількість підписаних MRAs в АСЕАН сягає семи (плюс інжинірингові послуги, послуги з догляду, архітектурні послуги та послуги сюрвею).

АСЕАН здійснює різні заходи зі стимулювання інтеграції у пріоритетних секторах. У 2009 р. міністри економіки країн-членів провели консультації з представниками текстильної та автомобільної промисловості з приводу вирішення головних проблем. Значний прогрес було досягнуто у 12 пріоритетних секторах, які АСЕАН визначила каталізаторами економічної інтеграції в регіоні: агропромисловий, охорона здоров'я, повітряний транспорт, логістика, автомобільна промисловість, гумові вироби, електроніка, текстильна та швейна промисловість, Інтернет та телекомунікації, туризм, рибальство та деревообробна промисловість. У туристичній сфері, наприклад, в цілях сприяння мобільності фахівців, були розроблені МРА для професіоналів сектору, загальні стандарти компетентності та загальну навчальну програму. Також було розроблено Стратегічний план розвитку туризму в АСЕАН на 2011-2015 рр. з метою більш тісної інтеграції в цьому секторі.

Стрибок цін на продовольство на початку кризи 2008 р. обумовив необхідність прийняття відповідних заходів з посилення продовольчої безпеки в АСЕАН, що сприятиме стабілізації постачання продовольства на світових ринках. Було створено Програму комплексної продовольчої безпеки АСЕАН (ASEAN Integrated Food Security Framework) та розроблено її середньостроковий Стратегічний план дій з продовольчої безпеки АСЕАН (Strategic Plan of Action on ASEAN Food Security).

Конкурентна політика є абсолютно новою для деяких держав-членів АСЕАН, лише деякі з них мають національні закони про конкуренцію та органи її регулювання. АСЕАН провела дослідження передової практики впровадження та реалізації політики і законодавства у сфері регулювання конкуренції на саміті країн Східної Азії (АСЕАН, Австралія, Китай, Індія, Японія, Нова Зеландія і Республіка Корея). Була створена експертна група з конкуренції для координації політики і пов'язаних з конкуренцією питань на регіональному рівні. Даною групою було розроблено «Путівник з конкурентної політики» та «Посібник з конкурентної політики та законодавства для бізнесу в АСЕАН».

Враховуючи значний прогрес в інтеграції АСЕАН як соціально-орієнтованого суспільства, країни-члени приступили до реалізації регіональних ініціатив щодо підвищення захисту споживачів. На початку 2010 р. було створено Координаційний комітет по захисту прав споживачів для активізації і координації співробітництва у регіоні. Планується реалізація основних механізмів транскордонного відшкодування разом з розкруткою спеціалізованого веб-сайту.

Ще одним з елементів антикризової стратегії АСЕАН є ініціативи по зміцненню інституційного потенціалу, а також правові та адміністративні засади з захисту прав інтелектуальної власності. АСЕАН узгодила запуск он-лайн каталогу ІР-ресурсів і послуг з метою надання корисного і комплексного єдиного ресурсу для бізнесу та інших зацікавлених сторін. Також було запущено перший регіональний проект патентного співробітництва який значно полегшить підприємцям, особливо малого та середнього бізнесу, і винахідникам отримання патентів на свої інновації.

З метою антикризового стимулювання транспортної сфери, а також для забезпечення узгодженої, комплексної та ефективної транспортної логістики, АСЕАН нещодавно підписала три ключові угоди:

- Багатосторонню угоду АСЕАН про повітряне сполучення (ASEAN Multilateral Agreement on Air Services);
- Багатосторонню угоду АСЕАН про повну лібералізацію послуг авіаперевезення (ASEAN Multilateral Agreement on the Full Liberalisation of Air Freight Services);
- Рамкову угоду АСЕАН щодо підтримки міждержавного транспорту (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Inter-State Transport).

Перші дві угоди мають на меті створення єдиного авіаринку в АСЕАН і забезпечення конкурентного простору у сфері авіаперевезень. Третя угода посилює підтримку транспортного сектору і логістичного середовища.

У сфері інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) АСЕАН розробила й прийняла Майстер план 2015, яким задано загальний напрям і цілі розвитку ІКТ в регіоні [3].

В сучасних кризових умовах дедалі більшу занепокоєність серед найбільших світових економік, включаючи АСЕАН, викликає енергетична безпека. На сьогоднішній день Меморандум про взаєморозуміння в енергосистемі АСЕАН (Memorandum of Understanding (MOU) on the ASEAN Power Grid) ратифіковано усіма країнами-членами. Для посилення колективної енергетичної безпеки в регіоні АСЕАН нещодавно схвалила Нафтову угоду (ASEAN Petroleum Security Agreement) з метою підвищення ефективності реагування, індивідуально чи колективно, на надзвичайній ситуації в енергетичній сфері, а також для мінімізації впливу таких ситуацій.

Окремим напрямом в антикризовій політиці АСЕАН є розвиток малого і середнього бізнесу. АСЕАН реалізує загальні програми розвитку підприємництва, які входять до Загального плану розвитку МСП (ASEAN Policy Blueprint for SME Development) на 2004-2014 рр.

Особливо актуальним сьогодні є питання скорочення розриву у рівнях економічного розвитку країн-членів АСЕАН. Основні зусилля в цьому напрямі робляться згідно з Ініціативою інтеграції АСЕАН ІАІ (Initiative for ASEAN Integration), другим робочим планом 2009-2015 рр., сфокусованим на вирішенні завдань, критичних і необхідних для прискорення інтеграційного процесу. Цей план визначає потреби країн CLMV (Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам) у зовнішній підтримці, відображає головні проблеми у пріоритетних секторах і забезпечує ефективність цих країн у зміцненні потенціалу для участі у програмах АСЕАН.

У протидію глобальній кризі, АСЕАН продовжує йти шляхом інтеграції у світову економіку в рамках різних угод про вільну торгівлю FTAs (free trade agreements) та економічне партнерство CEP (comprehensive economic partnership), продовжуючи діалоги з основними торговельними партнерами. На сьогодні АСЕАН має підписані угоди про вільну торгівлю з Китаєм (підписана 15 серпня 2009 р.), Індією (13 серпня 2009 р.), Японією, Республікою Корея (1 червня 2009 р.), Австралією і Новою Зеландією (лютий 2009 р.), які вступили у силу з 1 січня 2010 р. Ці угоди про вільну торгівлю та економічне співробітництво значно посилюють роль АСЕАН як центрального гравця у формуванні регіональної архітектури Східної Азії. Було проведено два фундаментальних дослідження окремими командами експертів щодо поглиблення інтеграційних процесів у Східній Азії. Перше охоплювало країни АСЕАН+3 (Китай, Республіка Корея і Японія), друге – АСЕАН+3 плюс Австралія, Індія і Нова Зеландія.

Підсумовуючи значимо, що регіональна економічна інтеграція відбувається поступово і поетапно, починаючи з торгівлі товарами з пріоритетною увагою на правилах походження, тарифній номенклатурі, митних процедурах та економічній кооперації. При цьому АСЕАН залишається дієвим учасником в інших регіональних угрупованнях, таких як Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво АПЕС, Форум «Азія-Європа» (Asia-Europe Meeting), COT, та активно співпрацює з іншими об'єднаннями, наприклад, Радою співробітництва арабських держав Персидської затоки (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія і Об'єднані Арабські Емірати) і МЕРКОСУР (Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай і Чилі).

Список використаних джерел

1. South Asia Forum on the Impact of Global Economic and Financial Crisis. Technical Assistance Report / Research and Development Assistance, December 2008. – 11 p.
2. ASEAN Economic Community Scorecard: Charting Progress Towards Regional Economic Integration. – Jakarta: ASEAN Secretariat, 2010. – 11 p.
3. ASEAN ICT Masterplan 2015. – Jakarta: ASEAN Secretariat, 2011. – 28 p.
4. A Guide for ASEAN Business – ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area. – Jakarta: ASEAN Secretariat, 2009. – 62 p.
5. ASEAN Investment Report 2011. Sustaining FDI Flows in a Post-crisis World. – Jakarta: ASEAN Secretariat, 2011. – 54 p.
6. Asia and Pacific Regional Economic Outlook. – Washington: IMF, 2006. – 80 p.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2013